

Qoraqalpoǵistonda Asalarachilik Kadastrini Tashkillashtirishning Ahamiyati Va Zarurligi

Mualliflar – Tursinbekova Gúlmira – 06.01.10- «Yer tuzish, kadastr va yer monitoringi» ixtisosligi bo'yicha 1- bosqish tayanch doktoranti.

Reimov Nietbay - qishloq xójaligi fanlari doktori, professor.

Qoraqalpoǵiston qishloq xójaligi va agrotexnologiyalar institutining «Yer kadastro va yerdan foydalanish» kafedrasi mudiri.

İzoh – İlmiy maqolada Qoraqalpog'istonda asalarachilik kadastrini tashkillashtirish uchun asalari oilalarini kadastrli tug'ri joylashtirish haqida so'z etiladi.

Аннотация. В научной статье говорится об изучении кадастрового размещения пчелиных семей для развития пчеловодства в Каракалпакстане.

Annotation. The scientific article talks about the study of the cadastral placement of bee colonies for the development of beekeeping in Karakalpakstan.

Kalit so'zlar –Qoraqalpog'iston, noquloy iqlim, asalari, kadastr, nektar, o'simlik, Inson, asal.

Ключевые слова -Каракалпакстан, неблагоприятный климат, пчелы, кадастр, нектар, растение, человек, мед.

Key words - Karakalpakstan, unfavorable climate, bees, cadastre, nectar, plant, human, honey.

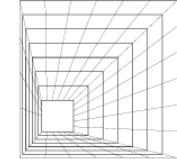
Kirish

Ózbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M. Mirziyoyev [3] ning 2017 yil 31 maydag'i PF-5065-sonli «Yerdan oqilona foydalanish va muhofaza qilish nazoratini kuchaytirish, geodeziya va kartografiya faoliyatini takomillashtirish, davlat kadastrlarini yuritishni tartibga solish chora-tadbirlari tógrisida»gi farmonida yerga haqiqiy egalik qilish, yerdan suv támamatiga, yer va iqlim sharoitiga qarab oqilona foydalanish va yerni doima noxush omillardan muhofaza qilish nazoratini kuchaytirishda geodeziya va kartografiya faoliyatini takomillashtirib borish, davlat kadastrlarini yuritishni tartibga solish haqida birma bir va aniq vazifalar belgilab berilgan.

Asalarichilik sohasi qishloq xójaligining muhim tarmoǵi hisoblanadi. Asalarilardan inson soǵligi uchun zarur bólgan asal, xalq xójaligida ishlatiladigan mum, meditsinada ishlatiladigan asalari suti, propolis hamda asalari zahari olinadi. Ózbekistonda, shuningdek Qoraqalpoǵistonda asalarishilagini rivojlantirish býicha Ózbeksdan Respublikasi Vazirlar Mahkamasining №239 chi sonli maxsus qarori ham bor. Qoraqalpoǵistonda asalarichiligin hali da rivojlantirish býicha Respublika Yuqori Kengashi majlisida da qarab chiqilib, maxsus Qarorlar qabul qilingan.

Davlat dasturi qabul qilingandan sóng sohada ijobjiy ózgarishlar kuzatildi. Jumladan, asalari oilalarining soni 145 mingtadan 260 mingtaga, shaxsiy yordamchi, dehqon va fermer

xójaliklari soni 4491 tadan 5339 taga, órmon xójaliklari soni 36 tadan 60 taga kópaydi, asal ishlab chiqarish 2340 tonnadan 3786 tonnaga oshdi.

Dun` xalqlarining órtacha asal mahsulotlarini qóllanishi bir yilga 3 kg ga etgan bólsada, darvoqe jon boshiga 1 kg ga bir vaqtida, Qoraqalpoǵiston aholisining jon boshiga bitta yilda toza asal mahsulotini qóllanishi 100 grammga teng kelar ekan [2].

Tadqiqot o'tkazilgan usul va joylashgan wrni

Tadqiqotlar dala sharoitida olib borilib, bunda “Dala tajribalarini ótkazish uslublari” uslubiy qóllanmasi, Asal resurslari kadastrini tashkil etish býicha uslubiy kórsatmalar; yerlardan oqilona foydalanish. Toshkent; ID-1255. 2018.; 1:10000, 1:25000 masshtablardagi Chimboy tumanidagi “Qamis ariq” fermer xójaligi yerlarining xaritalari; qurilish uchun injenerlik qidiruvlari xujjati (KMK 01.07.97y.); topografik semka býicha ýóriqnomma asosida amalga oshirilgan. Tajriba Chimboy tumanidagi Qamisarik xwjaligidagi «Jaksılık» fermer xwjaligida olib borildi.

Tajriba natijalari

Asalarichilikni respublikada yanada rivojantirish tógrisida kópgina qarorlar qabul qildi. Shu jumladan Ózbekiston Respublikasi Prezidenting 2017-yil 16 oktyabrdagi “Respublikamizda asalarichilik tarmoǵining yanada rivojlantirish chora-tadbirlari tógrisida”gi – 3327 sonli qarori qabul qilindi. Bu qaror yordamida Respublikamizda asalarichilik tarmog`i jadal rivojlandi, uning moddiy-texnika táminoti, kadrlar bilan táminlash ishlari mustahkamlandi.

Asalari yetti xazinaning biri – deydi xalqimiz. Asalarilar kóplab shifobahsh asal, mum, propolis, gulchangi tóplashi bilan hamda ayni paytda qishloq xójalik ekinlarini, ayniqsa boǵdorchilik, sabzavotchilik, issiqxona xójaliklari va paxtachilikni rivojlantirishga katta ijobjiy tásir kórsatadi. Shu boisdan ham, u qishloq xójaligida serdaromad sohalardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda Ózbekistonda asalarichilikka bólgan talab va uning shifobaxsh maxsuloti bólgan asal va asalari mahsulotlari (mum, prapolis, guulchangi (perga), asalari suti va zahari) yetishtirishga oqilona ixtisoslashuvini saqlab qolish, mustaqil respublikamizningkun sayin bozor iqtisodiyotiga ótayotgan davrida iqtisodiyotimizning asosini tashkil etadi.

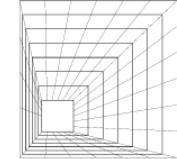
Respublikamiz asalarichilari oldiga xar bir asalari oilasining mahsuldorligini oshirish hisobiga asal va asalari mahsulotlarini yetishtirishni kópaytirishga qat'iy vazifasi qóyilgan. Buning uchun har bir asalarichidan va har bir rahbardan, asalari oilasini zooveterinariya qoidalari asosida parvarishlab, asalarilarni tez-tez serosal ósimliklar ósadigan joylarga kóchirib turishni talab qiladi [7].

Asalarilarning foydali va serdaromad tomonlari shundaki, ular ósimlik gullarini chetdan changlatish yóli bilan ekinlar, hosildorligini 20-45% gacha oshirishga sabab boldi. Respublikamiz sharoitida esa góza, bog`lar, beda va dukkakli ósimliklar, ozuqabop hamda poliz ekinlari maydonlari kengayib borishi tufayli, qishloq xójalik ekinlarini changlatishda asalarilarning ahamiyati kun sayin ortib bormoqda [7].

Asalarichilikni respublikada yanada rivojantirish tógrisida kópgina qarorlar qabul qildi. Shu jumladan Ózbekiston Respublikasi Prezidenting 2017-yil 16 oktyabrdagi «Respublikamizda asalarichilik tarmoǵining yanada rivojlantirish chora-tadbirlari tógrisida»gi – 3327 soli qarori qabul qilindi. Bu qaror yordamida Respublikamizda asalarichilik tarmog`i jadal rivojlandi, uning moddiy-texnika táminoti, kadrlar bilan táminlash ishlari mustahkamlandi [1].

Respublikamizda social va iqtisodiy rivojlantirishning 2026 yilgacha bólgan davrga móljallangan asosiy yónalishlarida ham asalarichilikni jadal usulda rivojlantirish móljallangan. Mamlakat oziq-ovqat dasturini amalga oshirishda ham asalarichilik katta ahamiyatga egadir [3].

Tajribada asalari yashiklarini kadastrli tuǵri joylashtirish býicha o'tkazilgan amaliy dala tajribasida tajriba davomida nazorat variantda hisobli yashiklardan (4 yashikdan wrtacha)

olingen asal hosili miqdori 2,4 kilogrammga tuğri keldi. Olingen asalning rangi oqchil sargish rangda bόldi va asal sifatiga berilgan baho 10 ballik baholash tizimida 6 ballga tuğri keldi. Iyun oyida olingen hosil miqdori, rangi va sifatini tahlillab kórganimizda hisobli yashiklardan (4 yashikdan órtacha) olingen asal hosili miqdori 1,9 kilogrammga tuğri keldi. Olingen asalning rangi oqchil sargish rangda bόldi va asal sifatiga berilgan baho 10 ballik baholash tizimida 6 ballga tuğri keldi [4,5,6].

Daraxtzorlar (boğlar) qoshiga quyilgan variantda hisobdagı 4 yashikdan olingen asal hosili miqdori 4,3 kilogrammga tuğri keldi. Olingen asalning rangi ochiq sariq rangda bo'ldi va asal sifatiga berilgan baho 10 ballik baholash tizimida 9 ballga tuğri keldi. Iyun oyida olingen hosil miqdori, rangi va sifatini tahlillab kórganimizda hisobli yashiklardan (4 yashikdan órtacha) olingen asal hosili miqdori 3,4 kilogrammga tuğri keldi. Olingen asalning rangi ochiq sariq rangda bόldi va asal sifatiga berilgan baho 10 ballik baholash tizimida 9 ballga tuğri keldi.

Bedazorlar qoshiga quyilgan variantdan hisobdagı 4 yashikdan olingen asal hosili miqdori 3,7 kilogrammga tuğri keldi. Olingen asalning rangi oqchil sargish rangda bόldi va asal sifatiga berilgan baho 10 ballik baholash tizimida 8 ballga tuğri keldi. Iyun oyida olingen hosil miqdori, rangi va sifatini tahlillab kórganimizda hisobli yashiklardan (4 yashikdan órtacha) olingen asal hosili miqdori 3,5 kilogrammga tuğri keldi. Olingen asalning rangi oqchil sargish rangda bo'ldi va asal sifatiga berilgan baho 10 ballik baholash tizimida 8 ballga tuğri keldi [4,5,6].

Yaylovzorlar (yantaqzorlar) qoshiga quyilgan variantdan hisobdagı 4 yashikdan olingen asal hosili miqdori 3,9 kilogrammga tuğri keldi. Olingen asalning rangi oqchil rangda bo'ldi va asal sifatiga berilgan baho 10 ballik baholash tizimida 9 ballga tuğri keldi. Iyun oyida olingen hosil miqdori, rangi va sifatini tahlillab kwrganimizda hisobli yashiklardan (4 yashikdan órtacha) olingen asal hosili miqdori 3,8 kilogrammga tuğri keldi. Olingen asalning rangi oqchil sargish rangda bo'ldi va asal sifatiga berilgan baho 10 ballik baholash tizimida 9 ballga tuğri keldi [5,6].

Paxta dalasi qoshiga quyilgan variantdan hosil olinishi iyul oyi oxiriga rejalshtirilgan.

Xulosalar;

1.Qoraqlapogiston Respublikasida asalarachilikdan yuqori va sifatli hosil olish uchun asalari oilalariga yaxshi sharoit yaratish uchun asalari yashiklarini daraxzorlar, bedazorlar, yantaqzorlar va paxta dalalari qoshlariga joylashtirish lozim.

2.Asalari oilalariga yaxshi sharoit yaratish uchun wlarning malum bir qismini kóchirish uchun quloy uskunalarga (telejkalarga, arabalarga, RPTU uskunasi ramalariga) joylashtirish maqsadga muvofiq.

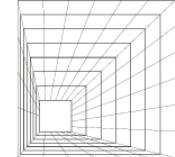
3.Har bir variantdagı hisobdagı 4 yashikdan olingen órtacha hosil miqdorini hisoblaganda eng yuqori va sifatli hosil may oyidagi hosilda daraxtzorlar (4,3kg.) va yantaqzorlar (3,8kg.) qoshiga quyilgan variantlardan olindi.

4.Asal hosili rangi bόyicha eng yaxshi tovarlik rang may oyida daraxtzorlar va boğlar qoshiga quyilgan variantdan olindi.

5.Asal hosili sifati, tami va tovarlik xossalari bόyicha eng yuqori kórsatgichlar daraxtzorlar (boğlar) va yantaqzorlar qoshiga quyilgan variantdan olindi.

6.Asalari mahsulotlarining (asal, mum, perga, propolis, asal zaxri va boshqa) oziq ovqat mahsuloti va xalqimizning sihat salomatligini saqlashda dorilik xossalari borligini hisobga olib va qishloq xόjaligi ekinlarini changlatishda asalari oilalarini (yashiklarini) mavsum davrida tabiiy ósimliklarning gullashiga va boshqa da zaruriyatlariga qarab bir hududdan boshqa hududga kadastrli kóchirish jadvallarini har bir asalarichilik xόjaliklari bόyicha ishlab chiqish zarur.

7.Qishloq xόjalik ekinlari zararkunandalariga qarshi kimyoviy preparatlarini qóllashda belgilangan xavfsizlik choralariga rioya qilish bόyicha tavsiyanomalar ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

8. Asalarachilik kadastrlik jihatdan tuğri joylashtirilsa olinadigan mahsulot hajmi 41-79% ga ortib va sifati yaxshilanganligi uchun iqtisodiy tomondan foydali soha ekanligi ilmiy tadqiqotlar orqali dalillandi.

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. Ozbekiston Respublikasi Prezidentining 16.10.2017-yildagi PQ-3327 sonli qarori “Asalarichilik tarmoғini boshqarish tizimini tubdan tashkil etish, asalarichilik xójaliklari faoliyati va samaradorligini oshirish, asal mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi va turlarini yanada kópaytirish, asalni qayta ishlash bўyicha zamонавиу texnologiyalarni joriy etish, sohaning eksport salohiyatini oshirish, shuningdek asalarichilik sohasini ilgor tajribalarini Respublikamizning barcha hududlariga tatbiq etish тógrisidagi” qarori.

2. Mirziyoyev SH.M. Ozbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 31 maydag'i PF-5065-sonli “Yerdan oqilona foydalanish va muhofaza qilish nazoratini kuchaytirish, geodeziya va kartografiya faoliyatini takomillashtirish, davlat kadastrlarini yuritishni tartibga solish choratdbirlari тógrisida”gi farmoni. Toshkent. 2017.

3. Mirziyoyev SH.M. Ozbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 23 oktabrdagi PF-5853-son “Ozbekiston Respublikasi qishloq xójaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga móljallangan strategiyasini tasdiqlash тógrisida”gi farmoni. Toshkent. 2020.

4. Reimov N.B., Tursinbekova G.U.Qoraqalpoǵistondagi asalarchilikni rivojlantirish itiqbollari.// Proceedings of International Educators Conference 2024. Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings Monthly. ISSN (E): 2835-396X. Vol.3, Issue 6 SJIF 2024: 6.659. 25th June, 2024. Italiya. 313-318 rr.

5. Reimov N.B., Tursinbekova G. Qoraqalpoǵistonda asalarichilikni rivojlantir-ish.// Mejdunarodnaya nauchno-prakticheskaya konferenciya provedennoe v Karakalpakskom institute sel'skogo xozyaystva i agrotekhnologiy po teme «Sozdanie eksportnix intensivnix sortov, texnologiy i novix resursosberegayushix idey, ustoychivix k deficitu vodi i zasoleniyu pochv v usloviyax Priaral'e». 31 may 2024g. str 344-347.

6. Reimov N.B., Tursinbekova G. Qoraqalpoǵiston sharoitida asalarchilik kadastrini yuritish.// Scientific conference on multidisciplinary Studies submit now Russia Conference vol. 3 no. 5 (2024): scms www.econferenceseries.com. 11th May 2024. 250-254 betlar.

7. Reimov N.B., Tursinbekova G. Qoraqalpoǵistonda asalarchilik kadastrini tashkillashtrish.// Journal of New Century Innovations, Retrieved from. article.view-13750.<https://www.Newjournal.org/index.php/new>. 52 (3), 72-74pp.